

UDK 264.1:268

Izlaganje na znanstvenom skupu

Primljeno: 10/2003.

KATEHEZA I LITURGIJA: LITURGIJSKA KATEHEZA I KATEHETSKA DIMENZIJA LITURGIJE

s. Lucila ZOVAK, Đakovo

Sažetak

Dok je u dugom povijesnom razdoblju priprema na sakramente i liturgijski život bila gotovo isključiva zadaća kateheze, danas je, pod utjecajem povećanja dekristijanizacije, novim usmjerenjima obnove kateheze i drugim utjecajima, prisutniji govor o problemima i teškoćama vezanim uz njihov odnos negoli o međusobnom pozitivnom utjecaju. Ovaj rad, podijeljen u tri dijela, polazi upravo od problema vezanih uz suodnos liturgije i kateheze uzrokovan mogućim krivim interpretacijama toga odnosa. U drugom, središnjem dijelu, istaknuti su neki od temeljnih zadataka za liturgijski odgoj, gdje je prije svega važno usvojiti Koncilsko shvaćanje vjerskog odgoja čija je zadaća uspostavljanje jedinstva i uvođenje u cjelovito iskustvo kršćanske vjere i crkvenog postojanja: naviještanja, služenja, slavlja i zajedništva. Odgoj vjere bit je sve katehetske djelatnosti gdje slavljenička dimenzija kao i veza između liturgije i života imaju važnu ulogu. Nekoliko konkretnih prijedloga za našu katehetsku praksu pronalaze svoje uporište kako u teoretskom promišljanju također i u Planu i programu za župnu katehezu.

Ključne riječi: liturgija, kateheza, liturgijski odgoj, liturgijska kateheza, sakramentalna kateheza, evangelizacija.

Uvod

Govoriti o liturgijskoj katehezi znači govoriti o jednome segmentu ili o jednome izdvojenom obliku katehetskoga djelovanja koje je mnogo šire i obuhvatnije u svojoj kompleksnoj stvarnosti. Unatoč tek izrečenoj tvrdnji, tijekom povijesti moguće je promatrati snažni utjecaj i odnos između liturgije i kateheze gdje su euharistija, sakramenti i liturgijska godina predstavljali uporište i povlašteni ambijent za katehezu; štoviše u dugom razdoblju upravo je priprema na

sakramente i liturgijski život bila najvažnija i gotovo isključiva zadaća kateheze.¹

Razvojem katehetskoga pokreta u prošleme stoljeću veza između liturgije i kateheze bila je još produbljenija, a liturgijski pokret u svome nastojanju obnove liturgije imao je značajan utjecaj na katehezu: kako na njezin sadržaj tako i na metodologiju. Djelo Vatikanskoga koncila i liturgijska pokoncilaska obnova dali su nove mogućnosti uzajamnoga plodonosnog utjecaja. Za našu vjeronaučnu praksu u cijelom pokoncilskom razdoblju može se reći da je vrlo očito kako je njezin osnovni zadatak bio upravo priprava i uvođenje u liturgijski život. Tijekom razdoblja komunizma, dok je Crkva bila zatvorena u “geto sakristije”, njezino djelovanje bilo je usmjereno na slavljenje liturgije i sakramenta, a katehetsko poučavanje imalo je za cilj pripremu za primanje sakramenata kršćanske inicijacije.²

Nužno je ipak priznati da su, u novije vrijeme, utjecaji kao što su povećanje dekristijanizacije, nova usmjerenja obnove kateheze kao i granice liturgijske obnove osujetili na neki način veze između liturgije i kateheze i otvorili nove probleme. Iz istoga razloga danas se mnogo više govori o problemima i teškoćama vezanim uz njihov odnos negoli o međusobnom pozitivnom utjecaju.³

U ovom promišljanju krenut ćemo upravo od tih temeljnih problema na planu suodnosa liturgije i kateheze, kako bismo zatim mogli vidjeti u kojemu pravcu je nužno usmjeriti naše razmišljanje i još više djelovanje kako bi kateheza dala svoj istinski doprinos liturgiji a ova bila očitovanje i istinski izričaj onoga što u katehezi poučavamo i u našem svagdanjem kršćanskom životu živimo.

1. Problemi vezani uz suodnos liturgije i kateheze

U Novom katehetskom direktoriju, vezano uz promatranje stvarnosti katehetske prakse, ističe se kako je ona vrlo često u slaboj i krhkoj povezanosti s liturgijom, što je očigledno u njezinoj ograničenoj pozornosti za liturgijske znakove i obrede, u slabom poštivanju liturgijskih izvora, te u katehetskim tijekovima koji su malo

¹ Usp. E. ALBERICH, Liturgija i kateheza, u: M. PRANJIĆ (ur.), *Religijsko-pedagoško-katehetski leksikon*, Katehetski salezijanski centar, Zagreb, 1991, str. 408-411, ovdje 408.

² Usp. P. ARAČIĆ, R. RAZUM, Župni pastoral, u: P. ARAČIĆ (uredio), “Jeremija, što vidiš?” (Jr 24,3). *Crkva u hrvatskom tranzicijskom društvu*, Biblioteka Diacovensia (Studije 3), Đakovo, 2001, str. 127-150, ovdje 131-132.

³ Usp. D. SARTORE, Catechesi e liturgia, u: D. SARTORE, M. TRIACCHA (ur.), *Nuovo Dizionario di Liturgia*, Ed. Paoline, Cinisello Balsamo, 1988, str. 219-231, ovdje 219.

ili nikako povezani s liturgijskom godinom kao i u sporednoj prisutnosti slavlja u katehetskim itinerarijima.⁴

Kritika, koju liturgičari najčešće upućuju katehetskoj praksi, odnosi se na njezinu takozvanu “preveliku” usmjerenost životnim problemima i zauzimanju u svijetu na štetu molitvi i liturgijskome slavlju; predbacuje joj se da pridaje veću pozornost antropološkoj i iskustvenoj negoli slavljeničkoj i kulturnoj dimenziji te kako je liturgija vrlo često instrumentalizirana u službi katehetskih ciljeva koji ne poštuju njezinu slavljeničku i simboličku narav.⁵

S druge pak strane mogu se čuti primjedbe upućene zagovornicima liturgije koje možemo svesti na sljedeće: apsolutiziranje liturgije kojoj se ne pridaje samo povlašteno nego i isključivo mjesto spasenjskog prisustva Kristova otajstva; pretjerano isticanje uloge liturgije uz tvrdnju da je ona “svrha i izvor kateheze”, te da svaka kateheza treba imati liturgiju kao “bitnu strukturirajuću normu” ili da je istinska kateheza jedino ona službena, koja je pridržana biskupu i njegovim suradnicima. Uzvisivanjem liturgije kao prvoga izvora kršćanskoga duha⁶ zanemaruju se uvjeti istinske katehetske valjanosti liturgije, a to su: društveno-kulturalni kontekst, pedagoški zahtjevi subjekta, zakoni znakovitog komuniciranja itd.⁷

Ovome, svakako, valja pridodati probleme vezane uz sakramentalnu katehezu, a to su: dvosmislena obrazloženja kod mnogih koji traže sakramente, nedostatna priprema, slabo uključivanje roditelja, gotovo magijsko shvaćanje nekih sakramenata. Svi se zasigurno često nađemo pred ceremonijama i svetim obredima za koje nam se čini da u njima nema izražavanja autentičnog stava kršćanske vjere. Znamo kako je teško ponuditi sakramente onome tko od nas u biti traži obred prelaska ili zadovoljenje socijalnoga imperativa. Postoji tolika razlika između potražnje i ponude koja često ostavlja osjećaj gorčine i frustriranosti. Poznato je, međutim, da je sakramentalni pastoral vrlo usko povezan s katehetskom djelatnošću. I ne samo to! Kateheza se često svodi na to da bude isključivo priprema i uvođenje u sakramente i u liturgijski život.⁸

Koncentrirajući pogled isključivo na našu vjeronaučnu praksu, unatoč mnogim pozitivnim znakovima na području katehetske obnove u pokoncilskom razdoblju, očiti su mnogi znakovi teške krize. Dok s jedne strane, za najveći broj

⁴ Usp. KONGREGACIJA ZA KLER, *Opći direktorij za katehezu*, Kršćanska sadašnjost/Nacionalni katehetski ured, Zagreb, 2000, br. 30.

⁵ Usp. D. SARTORE, *Nav. čl.*, str. 219. Vidi također: L. MALDONADO, *Celebrar. Reflexiones para un dialogo entre catequistas y liturgistas*, u: *Teologia y catequesis* 26/27 (1988), str. 463-475.

⁶ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Sacrosanctum Concilium*, konstitucija o svetoj liturgiji (dalje SC), br. 14, u: *ISTI, Dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1980, str. 17.

⁷ Usp. E. ALBERICH, *Kateheza danas. Priručnik fundamentalne katehetike*, Katehetski salezijanski centar, Zagreb, 2001, str. 280-281.

⁸ Usp. *Ondje*, str. 281.

vjeroučenika-katehizirana, kateheza za inicijaciju u isto vrijeme označava katehezu završetka,⁹ s druge, pak, strane tradicionalni je način katehiziranja i dalje neznatljiv i nekomunikativan. Premda je dokument *Radosno naviještanje evanđelja* naglašavao važnost osobne vjere i zadatak evangelizacije, to jest potrebu da kateheza mora doprinositi rastu zrele i odrasle vjere¹⁰, moguće je promatrati da je ona još uvijek jako daleko od te svečane proklamacije. Ponavljam ono što sam već u uvodnim riječima rekla a to je činjenica kako je osnovni zadatak naše kateheze bio upravo priprava i uvođenje u sakramente i u liturgijski život. Naše iskustvo i praksa pokazuju, međutim, da su mnogi naši sunarodnjaci sakramentalizirani, no rijetki su koji su i evangelizirani. Potvrdu ove konstatacije imamo u iskustvu školskoga vjeronauka gdje se može vidjeti izbor i prihvaćanje vjerskoga odgoja u školi bez istinskoga pripadanja i prihvaćanja. Potrebno je skrbiti o progresivnom slabljenju konsenzusa oko kršćanske vjere te o djelomičnom pripadanju Crkvi.¹¹ O ovome nam govore i aktualna sociološka istraživanja u nas.¹² Unatoč tome još se i danas može uočiti u našoj katehetskoj praksi prisutnost koncepcije vjerskoga odgoja koji je u isključivoj funkciji primanja sakramenata.

2. Neki temeljni zadaci za liturgijski odgoj

Tražeci rješenja za prevladavanje ovih nimalo jednostavnih teškoća značajne su odrednice obnove liturgije kao uporišta za primjereno promatranje odnosa liturgije i kateheze gdje na prvom mjestu ističemo *obnovljenu viziju liturgije*, kakvu je promovirao II. vatikanski koncil, te otvorene instance pokoncilskoga liturgijskog pastorala. Negativne crte, koje su stoljećima prevladavale svodeći liturgijsku stvarnost na puki formalizam, rubricizam, moralizam, klerikalizam..., ovim su procesima vratile liturgiji njezine bitne dimenzije kao što su: povijesno-spasenjska, središnji položaj Krista (kao slavlje i prisutnost Kristova pashalnoga otajstva), te crkvena i eshatološka perspektiva.¹³ Definicija liturgije, kako je donosi Konstitucija o liturgiji, govori ponajprije da je liturgija “u najpotpunijem smislu sveto djelo”¹⁴ i da, premda ne iscrpljuje ukupnost

⁹ Usp. J. BALOBAN, Perspektive katehizacije mladeži kod nas, u: *Kateheza* 6 (1984), br. 4, str. 27-44.

¹⁰ Usp. BISKUPI JUGOSLAVIJE, *Radosno naviještanje Evanđelja i odgoj u vjeri. Temeljne smjernice o obnovi religioznog odgoja i kateheze*, Kršćanska sadašnjost (Dokumenti 67), Zagreb, 1983, br. 53.

¹¹ Usp. M. ŠIMUNOVIĆ, Sadašnja previranja u društvu i autentična akcija Crkve, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije* 118 (1990), br.11, str. 191-197, ovdje 191.

¹² Usp. socioreligijsko istraživanje Vjera i moral u Hrvatskoj, u: *Bogoslovna smotra* 68 (1998), br. 4, str. 461-683; G. ČRPIĆ, M. VALKOVIĆ, Moral u Hrvatskoj u sociologijskoj perspektivi, u: *Bogoslovna smotra* 70 (2000), br. 1, str. 1-63.

¹³ Usp. E. ALBERICH, *Kateheza danas*, str. 282. Vidi također: D. SARTORE, *Nav. čl.*, str. 219.

¹⁴ SC, br. 7.

crkvenoga djelovanja¹⁵, uza sve to predstavlja “vrhunac ka kojemu teži djelatnost Crkve, i ujedno izvor iz kojega proistječe sva njezina snaga”.¹⁶ Da ova središnja uloga liturgije ne bi izgledala osamljena i da ju ne bismo apsolutizirali unutar crkvene stvarnosti, potrebno je imati na umu cijeli niz produbljenja i proširenja viđenja. Ova se posebno odnose na zadatak kateheze.

Liturgijski vjerski odgoj jest više od odgoja za sudjelovanje na liturgijskim slavljinama, a obuhvaća jedno novo čitanje života kao liturgije u kojemu se manifestira Božja milost. Stoga vrlo važna dimenzija liturgijske kateheze jest odnos liturgije prema cjelokupnoj crkvenoj stvarnosti promatranoj u njezinoj općoj sakramentalnoj vrijednosti. Crkva, kao vidljivo očitovanje spasenjske milosti, sva je sakramentalna u odnosu na Krista koji je temeljni sakramenat i u odnosu na plan Božjega Kraljevstva. Ovo znači da je sve djelovanje Crkve (navještaj, propovijedanje, svjedočenje, ljubav, zajedništvo, služenje...) koje je početak i sjeme Kraljevstva, očit i djelotvoran znak Krista.¹⁷

U ovom smislu, premda razlikujući u sakramentalnosti Crkve različite stupnjeve značenja i efikasnosti, liturgijska sakramentalnost ne može biti izolirana iz širega konteksta općega iskustva kršćanske zajednice. Ako je ispravno shvaćati liturgiju, u preciznijem smislu, “sakramentalnom dimenzijom Crkvenog života”, objavom ili “očitovanjem Crkve”¹⁸, to ne može biti shvaćeno u izoliranom smislu od mnogovrsnog djelovanja crkvene sakramentalnosti. Liturgija odgovara uistinu na svoju privilegiranu i vrhunsku ulogu (*vrhunac i izvor*) ako se pokazuje u stvarnosti kao objava i slavljenje sveg crkvenog života, u kojoj se objavljuje sve otajstvo Kraljevstva.¹⁹

Nužno je i pojašnjenje vezano uz liturgijsku katehezu: svaki katehetski proces ne mora nužno imati stil ili tijek liturgijskoga oblika. Ne postoji samo liturgijska kateheza: postoje mnoge mogućnosti autentične komunikacije vjere u katehezi - dijalog, poučavanje, razmišljanje u skupini, diskusija, čitanje dokumenata itd. To što će u ovom izlaganju biti istaknuta važnost odnosa liturgije i kateheze ne znači da će se apsolutizirati liturgijski govor niti da će se nepotrebno ograničavati izražajne oblike religiozne komunikacije.²⁰

Dok je u dugom povijesnom razdoblju priprema na sakramente i liturgijski život bila najvažnija i gotovo isključiva zadaća kateheze, Koncil je sa sobom donio nov način njezina shvaćanja i postavke. On poziva na ponovno privođenje kateheze

¹⁵ Usp. SC, br. 9.

¹⁶ SC, br. 10.

¹⁷ Usp. IVAN PAVAO II, *Catechesi tradendae*, br. 21; KONGREGACIJA ZA KLER, *Opći direktorij za katehezu*, br. 84. Vidi također: E. ALBERICH, *La catechesi della Chiesa. Saggio di catechetica fondamentale*, Elle Di Ci, Leumann (TO), 1995, str. 228.

¹⁸ SC, br. 41.

¹⁹ Usp. E. ALBERICH, *La catechesi della Chiesa*, str. 228.

²⁰ Usp. E. ALBERICH, *Kateheza danas*, str. 296.

prvotnom izvoru Božje riječi, posebice onom ponovno otkrivenom u Bibliji, na njezino ponovno premišljanje o ulozi odgoja vjere kao bitnog i općeg stava osobe, te na njezino ponovno smještanje u projektu Crkve koja će biti više zajedničarska i dijakonijska. Prije svega nužno je ponovno uspostavljanje jedinstva i sveobuhvatnosti kršćanskoga iskustva, bilo kao život zajednice bilo kao dinamizam rasta i svjedočenja. Život vjere ne može dati povlašteno mjesto bilo kojem od svojih očitovanja na štetu drugih, nego je potrebno omogućiti prisutnost svih bitnih sastavnica crkvenoga postojanja: navještaja, služenja, slavlja i zajedništva.²¹

Čitamo stoga u Općem direktoriju za katehezu da je temeljna zadaća kateheze pomoći upoznati, slaviti, živjeti i razmatrati Kristovo otajstvo.²² Postavimo sada pitanje koliko naše kateheze i naša katehetska praksa, koja se često svodi na pripremu na sakramente, daju prostora razvijanju cjelovitoga iskustva kršćanske vjere ili ona ide gotovo isključivo za posredovanjem znanja. Nakon godina vjerskoga odgoja najčešće susrećemo osobe koje poznaju sadržaje vjere i mogu objasniti govor i značenje simbola. Unatoč tome liturgiju još uvijek doživljavaju kao predstavu i ritual.

Izdvajajući nekoliko prioritetnih zadataka liturgijskoga odgoja nikako ne mislim iscrpiti sve zadatke nego staviti naglasak na prioritete koje u sadašnjoj našoj praksi smatram važnima za uspješnost toga odgoja.

2.1. Odgoj vjere: bit katehetske djelatnosti

Govoreći o odnosu liturgije i vjere nužno je istaknuti da liturgija, koja je uvijek riječ vjere u samoj Crkvi, postaje djelotvorna i znakovita samo ako se slavi i živi u vjeri. Sakramenti postaju djelotvorni znakovi milosti koja spašava ukoliko izražavaju vjeru. Stoga je potrebno prevladati svako automatsko i gotovo magično viđenje liturgije kako bi se pozvalo na “puno, svjesno i djelatno učešće”²³ i ispravan proces komunikacije. To su osobito važne primjedbe za pastoralnu praksu i za shvaćanje bliskoga odnosa koji povezuje liturgiju s katehezom. Jedino ono slavlje koje dolazi od vjere i vodi k vjeri zaslužuje pastoralno promicanje.

Važno je stoga shvatiti da naš pastoral treba više skrbiti o promicanju istinskih vjernika, a ne o broju praktikanata. To je pravi izazov za pastoralnu umješnost i stvaralaštvo gdje umjesto uobičajenog promicanja obreda (slavlja, pobožnosti, sakramenata), naglasak treba staviti na promicanje vjere i to takve vjere kojoj obred treba biti način očitovanja i poticaj za njezin daljnji rast i produbljivanje.

²¹ Usp. *Ondje*, str. 24.

²² Usp. KONGREGACIJA ZA KLER, *Opći direktorij za katehezu*, br. 85.

²³ SC, br. 14.

Budući da samo sudjelovanje na crkveno-liturgijskim činima ostavlja dovoljno prostora da se razvija i živi stav kršćana koji možemo nazvati “nevjera vjernika”, nužno je da katehetsku praksu, koja se često ostvaruje kao priprava na sakramente i formaciju “praktikanata”, naslijedi oblik katehetske djelatnosti koji će biti pretežno evangelizatorske naravi, tj. onaj koji će nastojati promicati dimenziju žive i osobne vjere, osobni susret i zajedništvo s Isusom Kristom, otvorenost za djelovanje Duha Svetoga, otvorenost za poslanje u Crkvi i svijetu. S pastoralnoga stanovišta liturgijsko slavlje treba nastati iz vjere i voditi vjeri: rast u vjeri i život iz vjere su bitni kriterij za vrednovanje kako bi se riješili mnogi pastoralni problemi vezani uz liturgijsko-sakramentalnu praksu. Stoga ističemo veliki evangelizacijski i katehetski potencijal liturgije, no nikako ne na automatski i magičan način. Potrebno je istaknuti važnost uzajamnog, obostranog odnosa između liturgije i kateheze, bez apsolutiziranja liturgije. Liturgija i njezina katehetska dimenzija, glede odgoja u vjeri, trebaju se uzeti kao jedan oblik kateheze, ukoliko vode produbljivanju i sazrijevanju vjere. Ako je liturgijsko slavlje odvojeno od konkretnoga života, liturgija je u opasnosti da se pretvori u čisti ritual, gubeći svoju glavnu ulogu u vjeri.²⁴

2.2. Slavljenička dimenzija liturgije: nadvladavanje tradicionalnoga poimanja i krive terminologije

Slavljenička dimenzija ima veliko pedagoško značenje i u službi je postizanja važnih katehetskih ciljeva: pounutarnjenje stavova vjere, nade i ljubavi, dozrijevanja “sensusa ecclesiae”, odgoja za kršćansko zalaganje u Crkvi i u društvu. Između iskustva, vrednota i slavlja postoji intimna veza koja dopušta da formuliramo neku vrstu ustrojstvenog zakona religiozne komunikacije: ono što se ne slavi ne može se shvatiti u svojoj dubini i u svom značenju za život. I vjeru, kako bi postala znakovito iskustvo i tumačenje iskustva, treba slaviti²⁵.

Osvrnemo li se na naš govor i praksu, uočavamo da mi još uvijek sakramente najčešće “dijelimo” i “primamo”.²⁶ Liturgijski obredi nisu, međutim, stvari koje se mogu dijeliti i primati već su akcije, slavlja, događaji, susreti. Slavljenička je dimenzija u isto vrijeme zadaća liturgijske kateheze koja odgaja za liturgiju, kao i odgoj preko i pomoću liturgije.

Govoreći o liturgiji najčešći izraz koji Sabor koristi u SC jest izraz “slaviti”.²⁷ Slaviti znači izraziti, manifestirati, objaviti. Znači također sastati se, blagovati,

²⁴ Usp. R. RAZUM, Korelacija župne kateheze i školskog vjeronauka: liturgijska godina u planiranju i izvođenju vjerskog odgoja, u: *Kateheza* 23 (2001), br. 1, str. 83-95, ovdje 86.

²⁵ Usp. KONGREGACIJA ZA KLER, *Opći direktorij za katehezu*, br. 84.

²⁶ Usp. Đ. HRANIĆ, Sakramenti Crkve - izvorište i cilj kateheze, u: *Kateheza* 22 (2000), br. 4, 320-332, ovdje 326.

²⁷ Usp. SC, br. 6. 7. 8. 24. 26. 27. 28. 35. 41. 59. 102. 103.

zahvaljivati, dati slavu Bogu, činiti spomen-čin, anticipirati. Liturgija je proslava. Ona jest spomen koji obuhvaća čitav spektar povijesnih Božjih čudesnih djela koja su ostvarena u prošlosti; usmjerena je prema proročkome navješćanju konačne budućnosti u slavi; konačno ona uprisutnjuje u konkretnosti današnjice spasenjski dar.²⁸ Iz svega rečenog nameće se zaključak da je potrebno nadići određeno automatsko gledanje na liturgijsko slavlje kao i mehaničko sudjelovanje na njemu. Moramo biti svjesni da se u liturgijskoj obnovi ne radi ponajprije o vanjskom dekoriranju, u cilju veće dopadljivosti, nego je nadasve važno pitanje autentičnosti, odnosno sklada sadržaja i forme, riječi i djela.

Kateheza je također pozvana promicati dimenziju slavlja. Da bi ispunila tu svoju ulogu, koristi se bogatom baštinom koju ta ista liturgija nudi, kako bi je vjernici “kroz obrede i molitve dobro razumjeli”,²⁹ čime im je omogućen pristup otajstvu vjere koju Crkva ispovijeda.³⁰ To iskustvo vjere kateheza promiče uvodeći na različite načine slavljeničku dimenziju: povezivanjem s liturgijskom godinom i sakramentalnom praksom, katehetskim slavlјima, paraliturgijom, simboličkim gestama, molitvenim trenucima.

2.3. Kršćanska revolucija kulta kao “liturgije života”

Koncilaska konstitucija označava liturgiju kao “vršenje Kristove svećeničke službe”³¹, koja se, za razliku od starozavjetne, ne vrši pomoću obreda ili žrtvenih darova: nova i konačna žrtva jest žrtva života darovanoga za ispunjenje Božje volje (usp. Heb 10, 5-7). U pashalnom otajstvu Krista, koji je svećenik, oltar i žrtva, izvršava se punina novoga svećeništva.

Poziv Crkve, koja sudjeluje u dostojanstvu i novosti Kristova svećeništva, jest u tome da, kao i Krist, živi svoje “svećeništvo života”, te da se predaje za ljude iz vjernosti Bogu. “Njezino sveto mjesto jest svijet, njezino sveto vrijeme jest povijest osvijetljena nadom, njezin dar i njezin svećenik jest čovjek koji se posvetio Bogu i bližnjemu. Posvećenje se prima na krštenju koje pridružuje Kristu, njegovoj smrti i njegovu životu; njegovo vršenje jest cijeli život: radost i bol, blagdan i posao.”³² Shvaćamo li ispravno pojam kršćanskoga kulta, znamo da on ne može biti odvojen od života, nego je bitna sastavnica kršćanskog života. Budući da čovjek, pa tako i kršćanin, spontano razlikuje kult i život, nužno je trajno odgajanje koje nam treba pomoći da shvatimo kako je Krist promijenio tu

²⁸ Usp. I. ŠAŠKO, Oživotvorenje euharistijskoga slavlja u godini Velikog jubileja, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije* 128 (2000), br. 4, str. 221-225, ovdje 222.

²⁹ SC, br. 48.

³⁰ Usp. L. DELLA TORRE, Catechesi e Liturgia: il punto di vista di un liturgista, u: *Rivista di pastorale liturgica* 26 (1988), br. 149, str. 28.36.

³¹ SC, br. 7.

³² J. MATEOS, Cristiani in festa, navedeno prema: E. ALBERICH, *Kateheza danas*, str. 285.

situaciju te da danas nema autentičnoga kulta izvan egzistencijalne, osobne ponude. Kršćanski kult se ne sastoji u ceremonijama, ne sastoji se ni u sakramentima, sastoji se u ponudi vlastite osobe u konkretnom životu.³³ Ističem još jednom da je nužno prevladavanje svakog jednostranoga naglašavanja kulturne dimenzije crkvenoga iskustva. Jer, ako je istina da je “liturgija istinski izvor svakog autentičnoga pothvata djelatne kršćanske ljubavi”, tada djelatna kršćanska ljubav jamči “istinu” liturgije. Ona, kao ni Crkva, ne predstavlja cilj samoj sebi, nego treba biti povezana s naumom Kraljevstva u cjelokupnosti svojih ostvarenja i vrednota. Odvojena od te bitne napetosti, odvojena od liturgije života, ona se lako izopačuje u ritualizam i ne ispunjava svoju ulogu.³⁴

Možemo zaključiti da istinsko liturgijsko slavlje nije u isključivim liturgijskim ceremonijama, nego u daru vlastite osobe i vlastitoga života jednoga kršćanina u ljubavi za bližnjega. To ne isključuje efikasnost djelovanja sakramenta “ex opere operato”, nego priznaje da liturgijsko slavlje traži vjeru koja nije vanjsko obilježje sakramentu, nego je njezin konstitutivni dio; liturgijsko-sakramentalno djelovanje Crkve besplatni je dar milosti koji, međutim, traži prihvaćanje vjere, ne odjeljujući se od konkretnoga života te prinoseći samo u ovim uvjetima Bogu “duhovnu žrtvu”, darujući vlastiti život za žrtvu, kao što nam svjedoči praksa prvih kršćana (usp. Rim 12, 1-2).

2.4. Bitna dinamika liturgijskoga odgoja: život-liturgija-život

Smatram važnim istaknuti još jedan nužan korak u našem katehetskom djelovanju, a to je spoznaja da se nadiđu granice Crkve u smislu spasenjskoga plana Božjega koji obuhvaća osobe i situacije i izvan crkvene vidljivosti. Znamo da i izvan Crkve djeluje spasenjska milost koja izgrađuje Božje Kraljevstvo. Stoga se ni sakramenti Crkve ne shvaćaju kao isključivi kanali spasenjskoga djelovanja, nego prije svega kao navještaj i objava kulta i milosti koji Duh Božji izvodi u čovječanstvu i kroz svu povijest. Crkvena liturgija otvara se na ovaj način širem značenju “liturgije svijeta”.³⁵

Ovaj je naglasak važan, budući da mladi ljudi, a i općenito suvremeni čovjek, vide svijet liturgije i sakramenata zatvoren u sebi i bez neke veze s takozvanim profanim svijetom. Potrebno je stoga da put u nadvladavanju ove dihotomije vodi od stvarnosti svijeta kako bi se došlo do sakramentalno-liturgijske stvarnosti. Podršku ovakvome razmišljanju nalazimo i u Konstituciji o liturgiji gdje se kaže da propovijedanje “navješćuje čudesna djela Božja u povijesti spasenja ili u

³³ A. VANHOYE, I due aspetti del sacerdozio cristiano, u: *Presenza pastorale* 57 (1987), br. 9/10, str. 968.

³⁴ Usp. E. ALBERICH, *Kateheza danas*, str. 286.

³⁵ Usp. K. RAHNER, Überlegungen zum personalen Vollzug des sakramentalen Geschehens, u: *Geist und Leben* 43 (1970), str. 282-301, ovdje 286.

otajstvu Kristovu koje je uvijek u nama prisutno i djelatno, osobito u liturgijskim slavljima”.³⁶

Ovakav pristup omogućuje da se shvati povezanost liturgije i života, te da liturgija doista i bude “vrhunac i izvor” kršćanskoga života; ne jedna izuzeta zagrada, nego jaki trenutak obraćenja, provjere, potvrde zauzetosti, novoga usvajanja odgovornosti; jačega zajedništva s Bogom i velikodušnije otvorenosti braći. Ona je neimproviziran i neizoliran odgovor na prisutnost koju nam Krist nudi za dublje međusobne odnose. Kao slavlje jednog spasenjskoga događaja za konkretnu osobu i konkretnu zajednicu, liturgija ne može ne razmišljati i ne iskazivati život.

2.5. Odgoj za liturgijsko-sakramentalni jezik

Tvrđnja koju u posljednjim godinama najčešće iznose pastoralni djelatnici glasi: “Uveli smo vjeronauk i u škole, a rezultat toga je da su nam crkve sve praznije.” S druge se strane mnogi, a osobito mladi, pitaju: zašto ići na misu, zašto se ispovijedati, zašto liturgijska slavlja u određena vremena. Odgovor na ova pitanja mora započeti od ljudskog iskustva u kojemu činimo geste i značajna djela koja zovemo “simbolička”, a činimo ih u trenucima važnim za našu egzistenciju. Radi ovoga htio je Gospodin da biblijska objava, povijest njegova odnosa s ljudima, ima sakramentalnu strukturu; htio je da naša vjera, naš crkveni život bude strukturiran u sustavu znakova i simbola koje nazivamo liturgija.

Govor simbola, kao temeljno izražajno sredstvo ljudskoga života, vezan je posebno uz religiozno iskustvo. Liturgijski prostor, odjeća, geste, simboli (kao voda, svjetlo, kruh, vino, tamjan) bremeniti su značenjem i sadržajem. No, koju poruku oni nose suvremenom čovjeku, kršćaninu, djetetu ili mladiću koji sudjeluje u liturgijskim obredima? Čini se da su mnogi od tih simbola izgubili svoju komunikacijsku snagu: ne govore ništa ili govore slabo. Što na primjer govori znak pomirenja na misi? Ili prinos darova, liturgijska zajednica? Leži li krivnja u eventualnoj neprimjerenosti znaka? Ili u pomanjkanju sposobnosti čitanja toga znaka? Svjesni složenosti ovoga problema nećemo ni pokušavati dati cjelovit odgovor. Ipak na jednom primjeru/znaku uočimo da ključni problem ne leži u eventualnoj (ne)prikladnosti izvanjskog znaka, koliko u potrebi unošenja autentičnoga sadržaja pod taj znak.

Budući da naš program za župnu katehezu u središte stavlja upravo problem zajednice i potrebu korjenite obnove župnih struktura, poslužiti ćemo se primjerom ili znakom liturgijske zajednice.

Polazeći od Liturgijske konstitucije, gdje se ističe da: “Liturgijski čini nisu privatni čini; oni su slavlje Crkve koja je otajstveno jedinstvena - sveti puk pod

³⁶ SC, br. 35.

biskupima okupljen i uređen, ti čini pripadaju čitavom Tijelu Crkve te ga očituju i na nj se odnose”.³⁷ Iz netom rečenoga zaključuje se da istinski subjekt liturgije nije samo kler, već cijela zajednica okupljena na liturgijskom slavlju. Stoga je i svaki vjernik odgovoran, i to ne kao izoliran individualac, već kao član zajednice. Izgradnja ovakve zajednice zahtjevan je i nimalo jednostavan zadatak, budući da je potrebno nadvladati mnoge teškoće, antipatije, ravnodušnost i sama neprijateljstva prema mnogima koji su dio te zajednice.³⁸

Liturgijska zajednica okuplja u svoje zajedništvo vjernike svih kategorija i svih dobi i omogućuje svima aktivno sudjelovanje, budući da su unutar zajednice svi pozvani koncelebrirati. Promicanje različitih službi: đakon, akolita, čitači, pjevači, ministranti kao i službe u funkciji uređenja liturgijskoga prostora, omogućuje da svatko u zajednici pronađe svoje mjesto. Ali, u tu istu zajednicu pripadaju i svi oni koji se u suvremenom društvu osjećaju marginalizirani, stari, bolesni, hendikepirani, siromašni. U tu zajednicu pripadaju i naši mladi čiji je interes za tradiciju (crkvenu) slab i upitan. Dužnost crkvene zajednice jest da bude sposobna i spremna usvojiti pluralizam religiozne senzibilnosti i slavljeničkih stilova u konkretnoj zajednici koji je mogu obogatiti i biti početna točka za solidniji hod vjere. Osim toga, potrebno je prihvatiti mlade sa simpatijom i povjerenjem u život zajednice, a to znači pomoći im da se osjete bolje u tradicionalnoj zajednici; pomoći im otkriti zajedništvo vjere koja se dijeli i živi s braćom; omogućiti da u njima sazrijeva dublji osjećaj crkvenosti. Tako će oni nadići granice površnosti i subjektivizma te postati stalniji u crkvenoj zauzetosti i otvoreniji za različite komponente zajednice kao i za izmjene darova.³⁹

U liturgijskoj zajednici ne samo da su svi prihvaćeni, nego se svima povjeravaju zadaće liturgijske službe jer se samo na taj način izražava u istini i konkretno otajstvo ili sakramenat euharistije, Crkve i Krista. Samo u slučaju kada vanjska forma odgovara unutarnjem sadržaju znak postaje znakovit i rječit. Samo zajednica koja prihvaća sve, i to na jednak način, postaje znak univerzalnosti, katoličanstva i bratstva. Ako u konkretnoj zajednici nije moguće prepoznati tu univerzalnost, bratstvo, pomirenje i prihvaćanje, samo učenje o tom znaku neće biti dovoljno da se shvati govor toga znaka.

Kao što je rečeno za liturgiju da je “izvor i vrhunac” crkvenoga djelovanja, isto tako i liturgijsko zajedništvo treba postati izvor zajedništva koje se ne živi isključivo i jedino u liturgijskim trenucima, nego se prenosi i proširuje na iskustvo zajedničkoga života, suodgovornosti, razmjene iskustava, solidarnosti, podrške,

³⁷ SC, br. 26.

³⁸ Usp. R. GUARDINI, *Der Kultakt und die gegenwärtige Aufgabe der liturgischen Bildung: ein Brief*, navedeno prema: L. MALDONADO, *Sacramentalità, sacramenti e azione liturgica*, San Paolo, Milano, 1997, str. 105-106.

³⁹ D. SARTORE, *Liturgia*, u: M. MIDALI, R. TONELLI (ur.), *Dizionario di pastorale giovanile*, Elle Di Ci, Leumann (TO), 1992, str. 589-596, ovdje str. 593.

pouke, slušanja i tome slično. Bez tih i takvih izvanliturgijskih trenutaka zajedništva, teško će se ostvariti i liturgijsko zajedništvo.⁴⁰

Rješenje problema “sve praznijih crkava” trebalo bi možda tražiti prije svega na ovome putu. Složit ćemo se u tvrdnji da liturgija treba katehezu upravo zbog njezina obredno-simboličkog ustroja, zbog izražajnoga bogatstva njezinih znakova. Liturgijski obred nije nositelj samo svojeg naravnog ili spontanog značenja, nego on upućuje na povijest spasenja koju valja dozvati, razjasniti, ali i živjeti. Kateheza na ovome polju ima zadaću istaknuti antropološko i sociološko utemeljenje kršćanskoga kulta i njihovo duboko ukorjenjenje u samu prirodu čovjeka i zajednice. Osim toga, pozvana je učiniti vidljivim značenje liturgije u povijesti spasenja, u životu Crkve i svakog pojedinoga kršćanina. Ona nastoji izgrađivati vjeru koja se hrani velikim biblijskim mislima, strukturiranu u simbolima i izraženu u slavlju konkretne zajednice. Još konkretnije, zadaća kateheze jest u tome da uvodi u “liturgijske znakove” preko kojih nam je dano sudjelovati u Kristovu spasenjskom djelu. Oni se trajno predstavljaju Božjom pedagogijom po mjeri čovjeka preko Biblije. Kateheza bi se trebala kretati od prirodne stvarnosti i ljudskoga iskustva kako bi pronalazila dublja biblijska značenja.⁴¹

3. Konkretni prijedlozi za našu katehetsku praksu

Ono što vrijedi za veliki dio opće Crkve, vrijedi i za Crkvu u Hrvatskoj, a to je da su mnogi kršćani sakramentalizirani, no malo je onih koji su i evangelizirani. Kod mnogih je prisutno držanje i vjerska praksa koja se bazira na tradiciji i folkloru. Stoga je potrebno zamijeniti katehetsku praksu, koja isključivo priprema na primanje sakramenata i formira što veći broj “praktikanata”, katehezom koja je u prvome redu evangelizacijska. Potrebno je usmjeriti nastojanja prema katezi koja promovira živu i osobnu vjeru, osobni susret s Isusom Kristom, otvoren djelovanju Duha Svetoga i usmjeren na poslanje.

Možemo ukratko reći da se istinski vjerski odgoj treba odvijati u tri faze, međusobno isprepletene:

odgoj za prijelaz od čiste sakramentalizacije k evangelizaciji koja promovira živu i osobnu vjeru;

evangelizacijski odgoj koji teži sakramentalizaciji koja promovira svijest da nije dovoljno “pripadanje bez vjerovanja”, kao što nije dovoljno “vjerovanje bez pripadanja” vjerničkoj zajednici;

⁴⁰ Usp. R. RAZUM, *Korelacija župne kateheze i školskog vjeronauka*, str. 89.

⁴¹ Usp. E. ALBERICH, *Kateheza danas*, str. 291-292.

promovirati odgoj za prijelaz od sakramentalizacije k vjerskome odgoju vezanom uz konkretan život vjernika.⁴²

Nužno je također napustiti oblik kateheze usmjerene isključivo djeci i mladima i to u isključivoj funkciji pripreme na sakramente. Katehezu je potrebno razvijati u različitim oblicima u općem ambijentu kršćanske zajednice, gdje dijalog i izmjena iskustava među članovima omogućuju istinski rast i sazrijevanje. Ovako postavljena kateheza, ne samo da pretpostavlja zajednicu, nego je i izgrađuje.

Župa je dugo vremena živjela odnos župnik - vjernici strukturiran na način aktivan i pasivan član. U pastoralnome djelovanju prevladava još uvijek takozvani frontalni model velike zajednice; velik je naglasak na masovnim okupljanjima i na euharistijskim slavljenjima.⁴³

Premda se u zadnje vrijeme više interesa posvećuje katehezi odraslih, gledajući na njezinu sustavnost i organizaciju, moramo priznati da je ona na samome početku, te da je prepuštena još uvijek dragovoljstvu i pastoralnoj zauzetosti i inventivnosti pojedinih pastoralnih djelatnika. Još uvijek nam nedostaje trajno, sistematsko i koordinirano pristupanje ovoj problematici.⁴⁴ Tamo gdje kateheza za odrasle postoji, usmjerena je gotovo isključivo roditeljima djece vjeroučenika ili članovima različitih molitvenih grupa i pokreta. Programu za katehezu na osobit način usmjerava pažnju prema katehezi odraslih (a koja je i od crkvenih dokumenata definirana kao kateheza koja se odnosi “na osobe koje imaju pravo i dužnost klicu vjere, koju im je Bog darovao, dovesti do zrelosti”⁴⁵), kojima se omogućuje da daju temelj vlastitoj vjeri ili da je ponovno pronadu, ostvarujući tako ili kompletirajući na taj način svoju kršćansku inicijaciju koju su započeli primanjem sakramenta krštenja. Ovdje ističemo jak naglasak koji je u Programu stavljen na obnovi katekumenata: važnost katekumenata je u tome što u sebi integrira slavljenje, pouku, svjedočenje i vjersku zauzetost, bazirajući se na dokumentu biskupa Hrvatske.⁴⁶

3.1. Vrijednovanje zajednice i zajedništva među kršćanima

Apel za “ministerijalnu Crkvu” želi staviti u središte opću mobilizaciju unutar župe preko bazičnih zajednica. Ova novina pastoralne obnove prisutna je i

⁴² Usp. R. RAZUM, Poteškoće i zadaci suvremene kateheze, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije* 129 (2001), br. 3, str. 162-168, ovdje 167.

⁴³ Usp. R. RAZUM, Religiozni odgoj i kateheza u Hrvatskoj od 1945. do 2000., u: P. ARAČIĆ (ur.), *Nav. dj.*, str. 275-303, ovdje 298.

⁴⁴ Usp. S. NIMAC, Kateheza odraslih – prioritetni zadatak Hrvatske Crkve, u: *Kateheza* 23 (1999), br. 3, str. 215-229, ovdje 224.

⁴⁵ KONGREGACIJA ZA KLER, *Opći direktorij za katehezu*, br. 173.

⁴⁶ Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Pristup odraslih u kršćanstvo. Upute za ostvarivanje katekumenata u našim prilikama*, Hrvatski institut za liturgijski pastoral, Zagreb, 1993.

naglašena u Programu župne kateheze.⁴⁷ Potrebno je, međutim, biti svjestan da se obnova ne može dogoditi automatski bazirajući se isključivo na formaciji bazičnih zajednica: ne treba pretjerivati naglašavajući “zakon zajednice” zanemarujući zakon “pojedince”. Hrvatska je imala odgojno iskustvo “u kolektivu, za kolektiv i preko kolektiva” gdje je vanjski autoritet nametao zakone i norme bez obzira na osobne potrebe pojedinca. Drugim riječima, dok ističemo važnost vrjednovanja zajednice i zajedništva naglašavamo potrebu korektnoga vrjednovanja pojedinca. Nužno je, respektirajući pojedinca izgrađivati smisao za zajednicu, za društveni život i za solidarnost. Na ovaj način bazične zajednice bit će viđene kao ozračje koji potiče sazrijevanje i bratski suživot među članovima, i u isto vrijeme osobno sazrijevanje istih.⁴⁸

Potrebno je još istaknuti da se ne bi smjela potrošiti sva inicijativa župe u izgradnji jedne “aktivne jezgre”, isključujući otvorenost župe prema svima. Radi ovoga župa treba održavati otvorenost prema svim vjernicima upravo preko svjedočenja i inicijative te jezgre. Na ovaj način župska se zajednica potiče i sučeljava s inicijativom koja se ne predstavlja kao vlastita jednoj grupi, nego kao posljedica kršćanskoga življenja.

3.2. Liturgija i njezina katehetska dimenzija u vjerskom odgoju

Potvrđujemo da se svi čini i liturgijska slavlja mogu i trebaju shvatiti kao oblici kateheze, ukoliko služe za produbljivanje i sazrijevanje vjere. Ipak ne možemo pretjerivati s njihovim doprinosom.⁴⁹ Vjerski odgoj u Hrvatskoj često je označen isključivo liturgijskim usmjerenjem, zaboravljajući druge dimenzije kršćanskog života. Liturgija je ponekad shvaćena, ne samo kao privilegirana dimenzija u odgojnom procesu, nego kao isključivo mjesto spasenjske Kristove prisutnosti. Dosadašnji program za školski vjeronauk, kao i program za župnu katehezu, potvrđuju ovu konstataciju.

Moramo priznati da su mnoge slijepe ulice pastoralna sakramenata i naše kateheze, mnoge krize pripadnosti Crkvi i nerijetki slučajevi napuštanja kršćanskoga života objašnjivi prevelikom institucionalizacijom, prevladavanjem kriterija čuvanja tradicije te mnogim drugim razlozima koji zamračuju ljudski i oslobađajući lik zajedništva vjere i guše mogućnost života zajednice. Drugim riječima, onemogućuju Crkvi da bude vjerodostojna.⁵⁰

⁴⁷ Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA - NACIONALNI KATEHETSKI URED, *Župna kateheza u obnovi župne zajednice. Plan i program*, Hrvatska biskupska konferencija/Nacionalni katehetski ured, Zagreb-Zadar, 2000.

⁴⁸ Usp. P. ARAČIĆ, Nadolaskom trećeg tisućljeća: zahtjevi i perspektive nove evangelizacije, u: *Diacovensia* 8 (2000), br. 1, str. 173-190, ovdje 189-190.

⁴⁹ Usp. E. ALBERICH, Catechesi, u: J. VECCHI, J. M. PRELEZZO (ur.), *Progetto educativo pastorale. Elementi modulari*, LAS, Roma, 1984, str. 61-89, ovdje 62.

⁵⁰ Usp. E. ALBERICH, *La catechesi della Chiesa*, str. 190.

U pluralističkom društvu vjernička zajednica nije izolirani i spašeni grad nego mjesto sučeljavanja, provjere, izradbe programa za život, i u općem i u osobnom pogledu. Vjernik živi u zajedništvu i gradu ljudi, kako bi ga učinio više ljudskim. Kršćanin je pozvan s ljudima svoga vremena da se ugradi u humanije društvo.

Govoreći o vjerskom odgoju držimo važnim istaknuti da je zadaća, koja se postavlja pred Crkvu u Hrvatskoj, jako široka i zahtjevna. Ona je nužno otvorena izazovima jednoga složenog društva, plurikulturalnog i plurireligioznog. Vjerski odgoj ne može se više ograničiti na tradicionalne procese, koji se ograničavaju na sakramentalnu inicijaciju djece. U današnjem društvu potrebno je priznati da se je kršćanin samo na osnovi osobnoga izbora vjere u Krista. Stoga ne koristi mnogo obnova tradicije, nego kršćanski odgoj koji će omogućiti izgradnju osobnoga stava vjere, aktivnog i psihološki svjesnog. Ovo postaje sve više temeljni zadatak odgojnoga djelovanja Crkve.⁵¹ Stav Crkve prema drugim pogledima na svijet, osobito prema ateizmu, nije obrambeni ili borbeni, nego se bazira na kršćanskom odgovoru na probleme čovjeka, na potvrđivanju čovjekove vrijednosti, na važnosti njegovih zemaljskih zadaća; važno je naglasiti nužnost trajne obnove Crkve same i njezina trajnoga pročišćavanja.⁵²

U pedagoškom smislu moguće je čitati novi program za župnu katehezu kao pokušaj prijelaza: od prenošenja vjerskih istina k odgoju stavova; od kateheze "katekizma" i verbalnog govora prema katehezi različitih oblika govora; od kateheze asimiliranja prema kreativnoj i suodgovornoj katehezi. Osim toga predlaže se model koji više nije u funkciji kateheze "čuvarice" nego se predlaže kateheza preobrazbe; ne kateheza "pobožnosti" nego zauzeta i oslobađajuća kateheza; ne kateheza koja brani vlastiti identitet nego otvorena i dijaloška kateheza.

3.3. Uloga školskoga vjeronauka u liturgijsko-sakramentalnom odgoju

Dosadašnji plan i program za školski vjeronauk⁵³, koji je nastao na osnovi katekizama prethodno korištenih za župnu katehezu, davao je izrazito liturgijsko i sakramentalno usmjerenje našem školskom vjeronauku. Program nam je, prateći tijekom liturgijske godine, omogućio da u vjeronaučnoj nastavi, nerijetko neprikladnim metodama, usmjeravamo djecu prema liturgijsko-sakramentalnoj

⁵¹ R. RAZUM, *L'educazione religiosa in Croazia nel quadro del contesto postcomunista. Una difficile mediazione tra tradizione e innovazione*. Tesi dottorale, UPS, Roma, 1998, str. 243-244.

⁵² Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gaudium et spes*, pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu, br. 21, u: ISTI, *Dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1980, str. 645-647.

⁵³ HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Plan i program katoličkog vjeronauka u osnovnoj školi*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1998.

praksi te da ponekad pripremamo djecu za primanje sakramenta (prve pričesti i krizme) unutar školskoga vjeronauka.

Iz svega dosad rečenog jasno nam je da ovi ciljevi nisu ostvarivi u školskom vjeronauku, budući da je vjerski odgoj daleko složeniji i zahtijeva ozračje zajedništva i crkvenosti. Odgoj u vjeri vlastita je zadaća crkvene zajednice i ona je mora usvojiti s velikom odgovornošću u odnosu na sve svoje članove. Novi Program za župnu katehezu ukazuje na usku povezanost između kateheze i vjerske zajednice i može se s pravom govoriti o opciji zajedništva u katehezi gdje se kršćanska zajednica proglašava kao uvjet, mjesto, subjekt, objekt i cilj kateheze.⁵⁴

Pretenzija da se u školi može ostvarivati kateheza, ovdje je pobijena upravo iz razloga što se odgoj u vjeri, glavni cilj kateheze, ne može postići bez dijeljenja iskustva vjere; bez zajednice vjernika nema komunikacije vjere. Kateheza se mora oslanjati na svjedočanstvo crkvene zajednice. Očito je iz Programa da postavlja u središte potrebu poticanja novih oblika stvaranja zajedništva i ostvarivanja zajednice.

Jedino je u zajednici moguće naučiti i ostvarivati vjerske sadržaje. U protivnom će naši vjeroučenici i naši mladi, čija je želja u crkvenoj zajednici ostvarivati autentična religiozna iskustva, osobito iskustvo zajedništva, ostati razočarani budući da ono što u školskom vjeronauku o Crkvi uče, ne mogu niti vidjeti niti iskusiti. Crkvena je zajednica pozvana odgajati i svjedočiti ono što poučava. Njezin je zadatak uvesti nove članove u vjeru i kršćanski život.⁵⁵

Očito je da škola i školski vjeronauk ne mogu ostvarivati:

- evangelizaciju i katekumenalnu katehezu
- promjenu mentaliteta i ponašanja
- iskustvo slavljenja vjere
- iskustvo društvenog, karitativnog i apostolskog angažmana u ime kršćanske prakse.⁵⁶

Umjesto zaključka

⁵⁴ Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA - NACIONALNI KATEHETSKI URED, *Župna kateheza u obnovi župne zajednice*, br. 16.

⁵⁵ Usp. A. ZOVAK, *La progressiva elaborazione dell'insegnamento della religione cattolica nell'attuale scuola croata*. Tesi dottorale, UPS, Roma, 2000, str. 300-302.

⁵⁶ Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Pristup odraslih u kršćanstvo*, br. 19-20. Vidi također: T. STENICO (ur.), *Evangelizzazione. Catechesi. Catechisti. Una nuova tappa per la Chiesa del Terzo Millennio*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 1999, str. 128-130.

Liturgijske teškoće, najizraženije u mladima, ukazuju na manjak liturgijske pedagogije koja se aktualizira ponajprije preko kateheze. Liturgiji je potrebna, kako prethodna tako i dodatna kateheza upravo zbog njezina obredno-simboličkog ustroja, zbog izražajnoga bogatstva njezinih znakova. Kateheza uvodi u "liturgijske znakove" preko kojih nam je dano sudjelovati u Kristovu spasenjskom djelu. Kao dozrijevanje vjere i uvođenje u crkveni život, kateheza ima također mistagošku zadaću uvođenja u liturgiju kako bi slavljenje kršćanskih obreda bilo izražaj vjere koja tom slavljenju jamči istinu i izvornost.

No, svaki katehetski proces ne mora nužno imati stil ili tijekom liturgijskoga oblika. Ne postoji samo liturgijska kateheza: postoje mnoge mogućnosti autentične komunikacije vjere u katehezi - dijalog, poučavanje, razmišljanje u skupini, diskusija, čitanje dokumenata i slično.

CATECHESIS AND LITURGY: LITURGICAL CATECHESIS AND CATECHETICAL DIMENSION OF LITURGY

Summary

While preparation for sacraments and liturgical life used to be the task of catechesis for a long period in the past, nowadays the influence of growing de-Christianisation, new tendencies in the renewal of catechesis and other influences insist more on problems and difficulties related to catechesis and liturgy, and less on their positive mutual influence. This article, divided into three parts, starts with the issues related to the relationship between liturgy and catechesis, which are the consequence of the possible wrong interpretations of this relationship. The second, central part points out some of the basic objectives of liturgical education, where it is, above all, important to acquire the Council conception of religious education that has the task to establish unity and provide the introduction into the full experience of Christian faith and Church life: preaching, service, celebration and communion. Education in faith is essential for all the catechetical activities where dimension of celebration and the connection between liturgy and life play an important part. Some concrete proposals for our catechetical practice are based on theoretical reflection, as well as on Plan and program of the parish catechesis.

Key words: liturgy, catechesis, liturgical education, liturgical catechesis, catechesis of sacraments, evangelisation